

Приказ књиге: Миле Шикман, НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА: КРИМИНОЛОШКИ И КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТИ И МЈЕРЕ ЗАШТИТЕ, Центар модерних знања, Бања Лука, 2025.

Марина М. Симовић¹

Секретар Омбудсмана за дјецу Републике Српске, Факултет правних наука Паневропског универзитета "Апеирон" у Бањој Луци

Породично насиље је у суштини научно намјерно понашање. Починиоци насиља у породици често избјегавају преузимање одговорности за своје понашање тако што за њега криве некога или нешто, негирају да се уопште десило или минимизирају своје понашање. Међутим, постоје фактори који могу повећати ризик да ће се десити насиље у породици. Важно је напоменути да фактор ризика не представља узрок, већ се може сматрати фактором који умањује инхибиције починиоца (нпр. дрога/алкохол) или пружа оправдање за злостављање (стрес, незапосленост, губитак нерава). Фактори који су у прошлости кориштени за објашњавање насиља у породици, сада се сматрају факторима ризика за чињење насиља.² Тема породичног насиља је у фокусу интереса свјетске јавности још од почетка седамдесетих година XX вијека³, док у нашим крајевима почиње биљежити прве значајне промјене од краја деведесетих година XX вијека. Оне су, прије свега, у вези са значајним побољшањима на нивоу заштите жртва насиља, доношењем и промјенама релевантних закона, едукацијом и струком која се бави овом проблематиком, спровођењем истраживања, као и обавјештавањем јавности, што укључује развој различитих сервиса за помоћ и подршку жртвама, развој механи-

¹ Доктор правних наука, редовни професор Факултета правних наука Паневропског универзитета "Апеирон" у Бањој Луци, секретар Омбудсмана за дјецу Републике Српске, е-пошта: marina.simovic@gmail.com.

² „Насиље над женама је можда најсрамније кршење људских права. Оно не познаје ни географске ни културне границе, нити границе богатства. Све док се оно наставља, не можемо тврдити да чинимо истински помак ка једнакости, развоју и миру“ (Kofi Apan, некадашњи генерални секретар Уједињених нација).

³ Тада се озбиљније почело истраживати насиље над женама и у партнерским односима што резултира оснивањем првих склоништа за злостављене жене у Лондону 1972. године. Осамдесетих година прошлог вијека у жаришту занимања стручњака је сексуално злостављање дјече, а почетком деведесетих година почиње се проучавати насиље над старијим лицима у породицама.

зама за равноправност полова, те сензибилизацију шире јавности - путем бројних јавних кампања.

Насиље у породици (насиље над женама и дјецом као најчешћи вид испољавања насиља у породици) је понашање које је резултат преовладавајућих патријархалних образаца друштвеног понашања, а представља поражавајуће свједочанство неједнаке расподјеле моћи између жена и мушкараца у данашњем „демократском друштву“. Насиље подразумијева „било какву дјелатност једног лица према другом, ако ова дјелатност ограничава његова законска права и слободе и изазива му психичку и физичку бол и моралну штету или представља угрожавање физичког или психичког развоја малолетног лица“ (Стратегија Уједињених нација, 1993). Овакав начин приказивања насиља у породици није ужи облик дефиниције, већ је дат само оквирни дио појма насиља у породици. Насиље у породици представља комплексан феномен, универзално присутан који се не може објаснити једноставним и појединачним теоријама кориштеним у прошлости. Данашња парадигма, коју у потпуности прихватају међународни стандарди људских права, препознаје структуралну природу насиља над женама као родно заснованог насиља, према којој је ова врста насиља један од кључних друштвених механизма којима се жене приморавају на подређен положај у односу на мушкарце. Препознаје се такође да насиље над женама представља манифестацију историјски неједнаких односа моћи између жена и мушкараца, који су довели, али и даље доводе до дискриминације мушкараца над женама. Студија Уједињених нација о свим облицима насиља над женама проналази основне структуралне узроке насиља над женама у патријархату и другим односима доминације и подређености, друштвено-културолошким нормама понашања, обичајима и традицији, те економској неједнакости. Заправо, основни узрок насиља над женама налази се у родној неравноправности. С друге стране, насиље у породици, као и други облици родно заснованог насиља (нпр. силовање, сексуално узнемиравање), представљају једну од главних препрека у остваривању равноправности између жена и мушкараца.⁴

Насиље над женама и дјевојчицама је најраширенији облик кршења људских права, при чему су убиства жена и дјевојчица на основу пола најбруталнија и најекстремнија манифестација таквог насиља. Посебно забрињава пораст ових случајева, с једне стране, као и начин њиховог извршења, с друге стране. У том смислу оправдана је забринутост опш-

⁴ Директор Центра за једнакост и равноправност полова Владе Републике Српске изјавила је 10. децембра 2017. године да је неопходно да субјекти заштите на вријеме препознају и спријече насиље над женама, јер се у посљедњих 17 година у Републици Српској догодило 105 убиства жена које су биле жртве дуготрајног породичног насиља.

те јавности, али једнако тако научне и стручне. Истовремено, државни органи, као одговор на тај проблем, неријетко подлијежу притиску пунитивне јавности. То обично резултира усвајању нових одредби и прописа којима се жели остварити напредак у спрјечавању насиља над женама и дјевочицама, а посебно испољавања посљедица манифестованих у лишавању живота лица. Тако је у фокус пажње и у Републици Српској дошла тема усвајања посебног закона о спрјечавању фемцида. Истанбулска конвенција је усвојена 11. маја 2011. године у Истанбулу⁵ и први је документ који насиље у породици третира на свеобухватан начин. Наиме, након више препорука Савјета Европе о забрани дискриминације на основу пола и заштити од насиља, које су имале за циљ постављање заједничких циљева и минимума заједничких стандарда за државе чланице, али нису имале правно обавезујући ефекат, ова конвенција представља први правно обавезујући акт Савјета Европе у области спрјечавања и борбе против насиља над женама. По својој природи, овај акт не мора бити директно примјенив у државама потписницама, али захтијева посебно прилагођавање законских и институционалних оквира држава потписница ради њене успјешне примјене⁶. Истанбулска конвенција прописује да је насиље над женама кршење основних људских права и облик дискриминације жена, те даје свеобухватан преглед законских и других мјера које држава треба да предузме у циљу потпуне и ефикасне заштите жртава свих облика насиља над женама. Она успоставља структуралну везу између родно заснованог насиља и родне неједнакости, односно неједнакости између мушкарца и жена у друштву. Конвенција такође наглашава потребу за вишеструко димензионалним и усмјереним приступом, потребу за мултиагенцијском сарадњом и интеракцијом између главних носилаца и успостављања свеобухватног система мјера, укључујући оснаживање жена. Конвенцијом се успостављају обавезујући стандарди правног оквира и пракса у државама чланицама у вези са насиљем над женама и насиљем у породици, те успостављају субјекти за међународни мониторинг. Уз то, намеће се обавеза државама чланицама да обезбиједе услове за спрјечавање, истраживање, кажњавање и осигу-

⁵ Конвенција садржи 81 члан и подијељена је у 12 поглавља. Њена структура слиједи структуру најновијих конвенција Савјета Европе. Структура се заснива на „четири Пс“: спрјечавање, заштита и подршка жртвама, кривичном гоњењу прекршилаца и интегрисаним политикама. Свако подручје предвиђа низ специфичних мјера. Конвенција такође утврђује обавезе везане за прикупљање података и подупирање истраживања на подручју насиља над женама (члан 11).

⁶ БиХ је у 7. новембра 2013. године постала шеста земља чланица Савјета Европе која је ратификовала ову конвенцију („Службени гласник БиХ”, број 15/13). Овим се БиХ обавезала на предузимање законодавних и других мјера ради осигурања правног, институционалног и организационог оквира за превенцију насиља над женама, заштиту жртава насиља, те кажњавање починилаца насиља.

рање репарације за дјела насиља, а нечињење повлачи одговорност државе, а не само лица која су починила насиље. Спровођење Истанбулске конвенције надзире независно тијело стручњака под називом GREVIO⁷ које објављује извјештаје у којима оцјењује законодавне и друге мјере којима потписнице спроводе Конвенцију. Према члану 66. Конвенције, GREVIO се састоји од 10 до 15 чланова, зависно од броја потписница, а сами чланови морају бити држављани неке државе потписнице. Осим ове конвенције, Босна и Херцеговина је потписница и других докумената који обрађују тематику дискриминације и насиља у породици као што су: Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966), Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966), Међународна конвенција о укидању свих облика дискриминације жена (1979), Конвенција о забрани тортуре и других врста мучења, нехуманог и деградирајућег третмана или кажњавања (1984), Конвенција о правима дјетета (1989) и Међународна конвенција о заштити права свих радника уселеника и чланова њихових породица (1990). Све наведене конвенције представљају дио Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини. У европским оквирима, поред Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, као једног општег документа из области људских права, постоји још један правно обавезујући међународни документ који се у значајној мјери односи на проблем насиља у породици. Ради се о Конвенцији о спрјечавању и борби против насиља над женама и насиља у породици коју је донио Савјет Европе 2011. године, а примарно је фокусирана на насиље према женама, што јој даје феминистичку црту, иако не занемарује ни друге потенцијалне облике насиља у породици.

Имајући у виду изнесено, свако посвећено истраживање које описује, промишља и критички анализира насиље у породици увијек је поуздан инструмент нових спознајних, правних и методолошких промишљања. Такво истраживање и његово повезивање са традиционалним знањима и новим тенденцијама - значи отварање према актуелностима савременог живота и важним искуствима јавне сфере. Управо ради захтјевних претпоставки истраживања и адекватне анализе модерног концепта насиља у породици, рецентна литература о савременим проблема овог насиља познаје тек малобројна дјела која заслужују и дужну позорност криминолога и шире јавности. Изванредну и добродошлу појаву у том смислу представља најновија књига „Насиље над женама: криминолошки и кри-

⁷ Engl. *Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*, срп. *Група стручних особа за дјеловање против насиља над женама и насиља у породици*.

вичноправни аспекти и мјере заштите“ аутора др Миле Шикмана, редовног професора на Правном факултету и Факултету безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, која представља резултат ауторовог теоријског и практичног бављења овом проблематиком. Његова настојања, према властитим наводима, су да укаже на сам феномен насиља над женама, обим и стурктуру посматраног проблема, као и кривичноправно нормирање и мјере заштите од насиља над женама.

Укупношћу својих радова, књига, часописних чланака, освртима као и јавним наступима, Миле Шикман је позитивни је и конструктивни глас оне стране јавности у Републици Српској која не одустаје и још је у потрази за избором који ослобађа демократске потенцијале овог ентитета и друштва у настајању. Зато не изненађује интерес за његове нове погледе и ставове о насиљу у породици. Научна монографија је ситуирана у два главна дијела, кроз више поглавља. Детаљније то изгледа овако.

Прво дио рада насловљен је као „Феномен насиља над женама“ и обрађен кроз седам поглавља. Прво поглавље обрађује појам насиља над женама, укључујући и приступ међународних организација. Аутор у овом дијелу идентификује и елементе дефиниције насиља над женама који потом образлаже у тексту. Друго поглавље истражује податке о насиљу над женама како у међународним, тако и у домаћим оквирима. Посебно је значајана статистичка анализа насиља над женама у Републици Српској коју је аутор обрадио кориштењем научних метода приказивања ове врсте података. Тако се читалац може детаљно упознати са облицима испољавања насиља над женама у Републици Српској, врстама кривичних дјела и другим важним подацима. Треће поглавље анализира теорије које се баве насиљем над женама. Уочљиво је да је аутор уложио додатне напоре да издвоји оне теоријске правце које посматрају ову област, те обухватио период од раних теорија, до актуелног приступа данас. Четврто поглавље описује узроке насиља над женама, које је аутор посматрао кроз спољне и унутршање узроке. Такође, приказао је дискриминацију и равноправност међу половима - као значајан фактор насиља над женама. У петом поглављу аутор се бави етилошком димензијом насиља над женама, са посебним оствртом на поједине облике насиља, као што су: насиље над женама у породици (партнерско насиље), затим убиства жена или фемицид, сексуално насиље (од сексуалног узнемиравања до силовања), дигитално насиље над женама и трговина људским бићима и присилна проституција као облик насиља над женама. Шесто поглавље односи се на виктимолошку димензију насиља над женама, укључујући и посљедице насиља над женама, као и подршку жртвама насиља.

Други дио насловљен је као „Правни оквир спрјечавања насиља над женама“ и састоји се од четири поглавља. У првом поглављу освјетљавају су међународни документи спрјечавања насиља над женама, која укључују документа Уједињених нација, Европске уније и Савјета Европе. Аутор је детаљно приказао ове документе у којима су заправо садржани сви наведени међународни стандарди када је у питању спрјечавање насиља над женама у глобалним и регионалним оквирима. У другом поглављу аутор разматра домаћи правни оквир. Прије свега, приказује одредбе кривичних закона, са посебним освртом на кривична дјела родно заснованог насиља која су као таква дефинисана Истанбулском конвенцијом. Значај овог поглавља јесте што је аутор на једном мјесту систематизовао наведене одредбе и дао приказ бића дефинисаних кривичних дјела. У трећем поглављу приказане су одредбе Закона о заштити од насиља у породици у Републици Српској у којим аутор анализира заштиту жртава насиља. Посебно обрађује хитне мјере заштите и заштитне мјере, процјену ризика, као и обавезе субјекта заштите. Детаљније је обрађено поступање полиције у спровођењу ових мјера. У четвртном поглављу аутор ставља акценат на остале правне прописе који се примјењују у БиХ, а који су од значаја за спрјечавање насиља над женама. На крају, у посебном дијелу аутор износи Закључна разматрања у којима веома прецизно износи мишљење о самом феномену насиља над женама, као и конкретне мјере за унапређење спрјечавања насиља над женама.

Попис литературе обухвата 41 страницу, са наведеним библиографским јединицама монографског и уџбеничког карактера, те научних и стручних чланака, извјештаја и студија, затим других извора са интернета, међународних и домаћих правних аката, као и кориштених судских одлука, наведених абецецим редом.

Када се узму у обзир претходно наведени подаци о приказаном дјелу, његов садржај и обим – може се констатовати да ова монографија представља у потпуности квалитено и стручно урађено дјело, које одговара научним и стручним стандардима писања научних монографских публикација. Садржај монографије у великој мјери представља ауторово изворно дјело, будући да се у основи темељи на његовим ауторским, ко-ауторским, стручним и другим садржајима. Поред тога, терминологија која је коришћена у потпуности одговара стручној и законској терминологији, а законски садржаји су усклађени са важећим законским и подзаконским прописима.

У писању монографије аутор се служио референтном литературом, са великим бројем библиографских јединица, системаизованом у попи-

су коришћене литературе, што, такође, представља посебан допринос, као потенцијални извор за друга истраживања. Исто тако, видљиво је да је предложена систематика монографије постављена јасно и логично, кроз два главна дијела, при чему поглавља одговарају садржају дијелова којима припадају.

Значај и доринос овог научног монографског рада огледа се и у стицању сазнања везаних за насиље над женама и мјерама заштите. Прикупљеним, сређеним, обрађеним и класификованим подацима, научна, стручна, али и сва остала јавност може стећи јасан увид у овај широко распрострањен феномен. Резултати научне монографије умногоме могу допринијети сагледавању обима овог негативног понашања у нашем друштву, те мјера на спрјечавању насиља над женама. Такође, ово истраживање, својим сазнањима на нивоу дескрипције, са елементима класификације и објашњења, омогућава даља истраживања у овој области, и то не само са аспекта криминологије и осталих кривичноправних наука, већ и социолошких, безбједносних, етичких, и других наука.

Примјенљивост и корисност резултата научне монографије проф. Шикмана је неспорна. Суштина њеног научног значаја испољава се у проширивању, али и продубљивању знања о феномену насиља над женама и мјерама заштите. Практична примена монографије је у чињеници да резултати истраживања могу допринијети примјени ових знања у свакодневном поступању субјекта заштите.

Ова монографија истовремено подучава и инспирише, дајући значајан допринос интердисциплинарном проучавању феномена насиља у породици не само у домаћем контексту већ и у ширим, међународним оквирима. Разматрајући дубоке и сложене процесе односа у породици, Шикманово дјело позива на преиспитивање актуелних друштвених изазова, наглашавајући потребу за новим идејама и приступима. Књига је, на тај начин, и позив за дјеловање у потрази за рјешењима актуелне кризе у којој се налази проблем насиља у породици.

Посебан допринос ове научне монографије је у чињеници да аутор обрађује тему која се може сматрати дефицитарном у научном пољу кривичноправних наука, али и других наведених научних области. Такође, начин и стил писања, те коришћење једноставног и разумљивог језика омогућавају коришћење ове научне монографије не само стручној, већ и широј јавности. С тим у вези, може се констатовати да ће ова монографија несумњиво користити полицијским службеницима, јавним тужиоцима и другим стручњацима у разумијевању феномена насиља над женама и поступању у овим предметима. Поред тога, монографија се

препоручује и као додатна литература приликом студијског изучавања насиља над женама.

Напоследку, најновија монографија проф. Шикмана испуњава све стандарде научних монографских публикација. Уз то, ово научно дјело представља несумњив допринос сагледавању проблематике насиља над женама и откривању и доказивању кривичних дјела у свим фазама кривичног поступка, као и заштити жртва насиља.